

Malmö Högskola

Lärarytbildningen

Barn Unga Samhälle (BUS)

Examensarbete

15 högskolepoäng

Läs- och skrivsvårigheter ur ett historiskt perspektiv

En diskursanalys

Reading and writing disabilities in a historical perspective

A discourse analysis

Nisrin Adas

Lärarexamen 140 poäng

Barndoms- och ungdomsvetenskap

Höstterminen 2007

Slutexamination 2008

Handledare: Jonas Qvorsebo

Examinator: Thom Axelsson

Abstract

Arbetets art: Examensarbete Barndoms- och ungdomsvetenskap (BUS)

Sidantal: 43 (47 inklusive referenslistan)

Titel: Läs- och skrivsvårigheter ur ett historiskt perspektiv

Författare: Nisrin Adas

Handledare: Jonas Qvarsebo

Datum: 2008-03-07

Syfte och frågeställningar: Synen på och definitionen av läs- och skrivsvårigheter har varit väldigt omtvistad under 1900-talet. Mitt övergripande syfte med denna uppsats är att genom en diskursanalys finna de mönster som formuleras i utvalda texter. Härigenom studeras följande problematiseringar: Hur har fenomenet läs- och skrivsvårigheter uppmärksamrats under den period som kommer att studeras? När och hur visar sig problemet enligt vissa aktörer? Vilka kunskaper ligger till grund för det? Vilka är auktoriteterna som har kämpat om tolkningsföreträde genom historien? Vilka åtgärder har utförts för elever med läs- och skrivsvårigheter? Dessa dimensioner förtydligas genom en historisk undersökning, detta för en förståelse av läs- och skrivsvårigheternas utveckling.

Metod och teori: Diskursanalys som teori och metod har varit grunden för undersökningen.

Kortfattad slussats: Beroende på olika teoretiska forskningsperspektiv skildras synsättet kring fenomenet läs- och skrivsvårigheter. Oenigheterna handlar inte enbart om skilda synsätt, utan handlar även om skolsystemets och undervisningens organisation.

Nyckelord: Läs- och skrivsvårigheter - ordblindhet- dyslexi- specifika läs- och skrivsvårigheter - språkutveckling.

Förord

Examensarbetet har utförts på Lärarutbildningen vid Malmö Högskola under höstterminen 2007-2008.

Arbetet har varit stimulerande och lärorikt, trots många motgångar. Jag har fått värdefulla erfarenheter som är betydelsefulla för framtida arbete.

Handledare har varit Jonas Qvarsebo som jag vill tacka för alla värdefulla synpunkter och stöd. Jag vill också tacka vänner och alla andra som har hjälpt mig och bidragit med bra åsikter.

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
1.1 Syfte och problematisering	5
2. Forskningsöversikt	6
2.1 Forskningsmodeller och förklaringar	6
2.2 Forskningssynsätt på läs- och skrivsvårigheter	7
2.2.1 Psykomedicinsk forskning	8
2.2.2 Psykosocial forskning	9
3. Teori och metod	10
3.1 Diskursbegreppet och diskursanalys	10
3.2 Diskursteori	11
4. Tillvägagångssätt och empirisk studie	13
4.1 Urval och avgränsning	13
4.1.1 Material	13
4.1.2 Material	13
4.2 Genomförande	14
4.3 Analysbeskrivning	14
5. Analys	16
5.1 Synsätt på läs- och skrivsvårigheter i förändring	16
5.1.1 Begåvning samt läs- och skrivsvårigheter	16
5.1.2 Läsklass och klinik	18
5.1.3 ”Skolproblem” och inte ”elevproblem”	20
5.1.4 ”Specialklasser” eller inte?	22
5.1.5 Specialklasser avskaffas	27
5.1.6 Nedgång av resurser för elever i behov av särskilt stöd	30
5.1.7 Förklaringar till läs- och skrivsvårigheter	32
5.1.8 Idéer inför åtgärder	33
5.1.9 Dyslexi accepteras som ett handikapp i Sverige	37
6. Avslutande diskussion	41
7. Referenslista	44

1. Inledning

Idag träffar man allt oftare i media på fenomenet läs- och skrivsvårigheter och, i en medicinsk bemärkelse, dyslexi. Termer som ordblindhet, dyslexi och specifika läs- och skrivsvårigheter, eller helt enkelt enbart läs- och skrivsvårigheter, används. Detta speglar aktuella förklaringsgrunder och präglar även skolans värld. I skolan utmärks elever med läs- och skrivsvårigheter genom att de har svårt att finna sig tillrätta i den ”vanliga” klassrumssituationen. Av denna anledning är de i behov av extra stöd. I *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshem* (Lpo 94) står det att ”alla som arbetar i skolan skall uppmärksamma och hjälpa elever i behov av särskilt stöd” (Lpo 94:17). Vidare står det att ”läraren skall stimulera, handleda och ge särskilt stöd till elever som har svårigheter” (Lpo 94:17). Åtgärderna i skolan har förändrats i takt med utvecklingen och förändringen av synsättet på läs- och skrivsvårigheter. Forskare har idag skilda synsätt på orsak och uppkomst av läs- och skrivsvårigheter. I denna studie utförs en historisk undersökning kring utvecklingen av fenomenet läs- och skrivsvårigheter. Undersökningen stäcker sig från 1900- talets början, och fram till 2000- talet. Detta för att kunna synliggöra, analysera och ge ett perspektiv på hur fenomenet formulerats.

1.2 Syfte och problematisering

Synen på och definitionen av läs- och skrivsvårigheter har varit väldigt omtvistad under 1900 - talet. Mitt övergripande syfte med denna uppsats är att genom en diskursanalys finna de mönster som finns i utvalda texter. Härigenom studeras följande problematiseringar: Hur har fenomenet läs - och skrivsvårigheter uppmärksammats under den period som kommer att studeras? Vilka åtgärder har utförts för elever med läs- och skrivsvårigheter? När och hur visar sig problemet enligt vissa aktörer, och vilka kunskaper ligger till grund för det? Vilka är auktoriteterna som har kämpat om tolkningsföreträde genom historien? Dessa dimensioner förtydligas genom en historisk undersökning, detta för en förståelse av läs- och skrivsvårigheternas utveckling.

2. Forskningsöversikt

Genom historien har forskning kring fenomenet läs- och skrivsvårigheter formulerats på olika sätt, beroende på vilken forskningsperspektiv fenomenet betraktas ur. I boken *Lärande och delaktighet* (2001) redogör Ahlberg, professor i specialpedagogik vid Göteborgs universitet och vid Högskola i Jönköping, kring Sandows tankar om fyra olika synsättsmodeller. Dessa är magiska, moraliska, intellektuella och medicinska modeller. Dessa fyra olika modeller visar på olika synsätt till avvikelser mellan människor. Modellerna har en koppling till pedagogiska, psykologiska, sociologiska och medicinska förklaringar kring läs- och skrivsvårigheter. För att titta närmare på innebörden av de olika modellerna och förklaringar presenteras skilda synsätt, av fyra aktörer. Ett synsätt av Bertil Hallgren, forskare, psykiatriker och genetiker, ett annat av Torleiv Høien som är professor i specialpedagogik och Ingvar Lundberg, professor i psykologi med inriktning mot utvecklingspsykologi vid Umeå universitet. Det tredje synsättet är av Eve Malmquist, skolpsykolog och professor i pedagogik.

2.1 Forskningsmodeller och förklaringar

Magiska modellens förklaringar till avvikelser baseras på övernaturliga krafter. Skillnader och avvikelser mellan människor anses vara förärade av Gud eller andra ”makter”.

Den moraliska modellen tar sina utgångspunkter i människans strävan att förbättra sina villkor. Avvikelser ses inte som ett resultat av miljöaspekter, sammanhang eller av omständigheter. Avvikelseerna kopplas inte heller till inneboende förutsättningar hos människan, utan förklaringar till avvikelser är baserade på att människor inte gör sitt bästa.

Den intellektuella modellen baseras på skillnader mellan människors personlighet och begåvning. Detta har sitt ursprung, enligt Ahlberg (2001), i en psykometrisk tradition med intelligensmätning och begåvningstest.

Den medicinska modellen förklarar avvikelserna med utgångspunkt i kunskaper om människan som biologisk varelse. Ur detta synsätt betonas diagnostisering. Detta är ett synsätt som blir allt vanligare i skolan, enligt Ahlberg (2001).

Ahlberg (2001) hävdar att dessa fyra modeller fortfarande lever kvar i vårt samhälle, framför allt den medicinska och intellektuella modellen, vilket påverkar synen på elever i läs- och skrivsvårigheter. Vidare poängterar hon att de får konsekvenser för de åtgärder som vidtas.

Vetenskapen har gått och går fortfarande fram på flera olika vägar och inom flera olika områden. Enligt Ahlberg (2001) har forskning kring elever med läs- och skrivsvårigheter även en koppling till pedagogiska, medicinska, psykologiska och sociologiska förklaringar. Dessa begrepp förklaras på följande sätt, ”pedagogiska förklaringar - stora skolor och klasser, utbildade lärare, brist på kompetensutveckling, traditionella undervisningsmetoder, avsaknad av specialpedagoger och brist på tid” (Ahlberg, 2001:14-15).

”Medicinska förklaringar - eleven har en hjärnskada eller annat fysisk eller psykisk funktionshinder” (Ahlberg, 2001:14-15).

”Psykologiska förklaringar - eleven har koncentrationssvårigheter, blockeringar eller andra kognitiva funktionsnedsättningar” (Ahlberg, 2001:14-15).

”Sociologiska förklaringar - eleven kommer från en understimulerande miljö, skolsystemet missgynnar barn med invandrarbakgrund” (Ahlberg, 2001:14-15).

Genom dessa olika perspektiv märks skillnader beträffande synsätten på elever som har läs- och skrivsvårigheter, men även för andra elever i behov av särskilt stöd. Ahlberg (2001) hävdar att de olika perspektiven innebär en förenkling för att beskriva forskningen kring elever som har läs- och skrivsvårigheter utifrån urskiljbara inriktningar. Forskare kan betrakta mer än ett perspektiv, vilket innebär att perspektiven inte utesluter varandra (Ahlberg, 2001). Dessa perspektiv belyses även i analysen.

2.2 Forskningssynsätt på läs- och skrivsvårigheter

Inom forskning kring läs- och skrivsvårigheter finns det olika vägar och område som exempelvis psykiatriska området. Inom detta område baseras forskning på hjärn- genetik- neuropsykologi och kognitiv forskning. Ett annat område är psykosociala området, där fokus

riktas främst mot psykologi och pedagogik.

För att titta närmre på detta i förhållande till modellerna och förklaringarna som nämndes i de två tidigare avsnitten presenteras i kommande avsnitt forskning ur psykomedicinskt och psykosocialt synsätt. Hallgren, Høien och Lundberg betraktar läs- och skrivsvårigheter ur ett psykomedicinskt perspektiv. Malmquist utgår från ett psykosocialt perspektiv.

2.2.1 Psykomedicinsk forskning

Inom neuropsykologisk och kognitiv forskning menar forskare att personer med läs- och skrivsvårigheter oftast har sina språkfunktioner övervägande förlagda till vänster hjärnhalva, dock i vissa avseenden är denna dominans svagare för dyslektiker. Dessa svagheter bidrar till ”brister” i språklig, eller fonologisk medvetenhet. Språklig och fonologisk medvetenhet innebär förmågan exempelvis förstå att det talade språket är uppbyggt av serier av talljud, med säkerhet kunna åtskilja vissa av de enskilda språkljuden samt förmågan att visuellt kunna uppfatta den rätta ordningsföljden av bokstäverna (Ahlberg , 2001).

Inom hjärnforskning har forskare försökt att identifiera de bakomliggande orsakerna till uppkomst av läs- och skrivsvårigheter. Denna typ av forskning har genomförts med datorbaserade elektroencefalografiska metoder. Forskare inom detta område menar att de har funnit de största skillnaderna i de språkrelaterade områdena i hjärnbarken (vänstra hjärnhalvan). Forskarna hävdar sig även ha funnit skillnader på högra sidan. Dessa i sin tur tycks leda till de språkfunktionella svagheter som beskrivits ovan (Ahlberg , 2001).

Forskare inom genetisk forskning menar att dyslexi går i arv. Bertil Hallgren, forskare, psykiatriker och genetiker, framträdde på 1950- talet och han lade fram en avhandling om dyslexiärftheten. Då uppmärksammades frågan kring ärftheten. Enligt forskare inom detta område vilar genetiska bakgrundsfaktorer på ”tvillingstudier” som omfattar mer än 250 tvillingpar som har fonologiska och ortografiska svårigheter. Idag forskas det om vilka gener som skulle kunna ge anlag läs- och skrivsvårigheter (Ahlberg , 2001).

Höien och Lundberg (1999) framträdde under 1900- talet och var bland de auktoriteter som utgick från det psykiatriska perspektivet. Höien och Lundberg (1999) hävdade att orsak för läs- och skrivsvårigheter var främst genetiska. Vidare menade de att en avvikelse i kromosomerna sker på grund av genetiska orsaker. De menade att störning av skriftspråket orsakades av en defekt i fonologiska systemet, vilket i sin tur ledde till svårigheter för att automatisera grundläggande funktioner vid läsning och skrivning (Höien & Lundberg , 1999).

Inom den medicinska forskningen kring läs- och skrivsvårigheter påpekas även vikten av psykosociala faktorer. Däremot menas att psykosociala faktorer har en underordnad roll som orsak till läs- och skrivsvårigheter.

2.2.2 Psykosocial forskning

Inom det psykosociala synsättet menas det att neurologiska orsaker till läs- och skrivsvårigheter har är en underordnad roll. Detta i och med att neurologiska ”brister” inte har någon vidare betydelse i praktiken (Sandin & Nelson, 2006).

Eve Malmquist framträdde under 1950- talet och var kritisk mot det medicinska synsättet (Sandin & Nelson, 2006). Han menade att alltför stort intresse koncentrerades på det biologiska ursprunget. Det centrala för honom var pedagogiska undervisningsmetoder, oavsett orsaken till specifika svårigheter. Han ansåg att hypotesen om sambandet mellan neurologiska brister och lässvårigheter inte hade försäkrats på ett tillfredställande sätt (Sandin & Nelson, 2006).

På följande forskningsområden har stora processer skett: det psykiatriska synsättet som sätter betoning på biologiska orsaker som bakgrund för läs- och skrivsvårigheter. Det psykosociala synsättet som istället sätter fokus på pedagogik - specialpedagogiska undervisningsmetoder, miljö samt relationer som exempelvis familjerelationer och andra sociala förhållanden.

3. Teori och metod

Det har framkommit skilda synsätt kring fenomenet läs- och skrivsvårigheter. Synsätten handlar om ett tolkningsföreträde som rör sig på en språklig nivå. Det har framförts olika beskrivningar och formuleringar av olika auktoriteter kring fenomenet läs- och skrivsvårigheter. Beskrivningar och formuleringar kan vara motsägelsefulla och utmanande i jämförelse med varandra. För att kunna studera dessa uttalanden i utvalda material kring fenomenet använder jag mig av diskursanalys, både som teori och metod. Diskursanalys omfattar många olika begrepp. I följande avsnitt presenteras de grundläggande begreppen för diskursanalys som är diskursbegreppet, diskursanalys samt diskursteori.

3.1 Diskursbegreppet och diskursanalys

I boken *Diskursanalys som teori och metod* (2000) beskriver Marianne Winther Jørgensen och Louise Phillips diskurs som ”ett bestämt sätt att tala om världen och även förstå den, eller ett utsnitt av världen” (Jørgensen och Phillips, 2000:7). Språket står i fokus och är strukturerat i olika mönster. Våra uttalanden följer dessa mönster när vi uppträder inom olika områden (Jørgensen och Phillips, 2000).

Diskursanalys går sedan ut på att analysera de olika mönster som finns i materialet som studeras. Enligt Jørgensen och Phillips (2000) är språket det som konstituerar identiteter, relationer och den sociala världen. I och med detta är förändring i diskursen också en förändring i det sociala. Winther Jørgensen och Phillips menar att vi måste tillskriva hur världen skall uttryckas, därför att den inte säger själv hur den skall uttryckas, utan det är vi som säger denna betydelse. Ordet ”dyslexi” har ingen naturlig förbindelse med läs- och skrivsvårigheter. Vi har dock lärt oss konventionen att ordet eller tecknet betecknar människor med läs- och skrivsvårigheter. Ordet ”dyslexi” har konstituerats av människor som betraktar läs- och skrivsvårigheter ur ett medicinskt synsätt. Tecknets betydelse kommer från dess relation till andra tecken. Diskursanalysen bygger på en språkfilosofi som anser att verkligheten blir förståelig för oss genom språket. Språket bygger verbala modeller av verkligheten samtidigt som det bidrar till skapandet av verkligheten. Verkligheten finns med visshet redan men det är språket som gör den förståelig för oss. Skolan exempelvis finns där vare sig vi pratar om den eller inte, men när någon nämner begreppet skola

får vi människor olika bild av den. Detta beroende av vilken diskurs vi befinner oss i. För en pedagog är skolan en arbetsplats, för en elev kan den vara ett tvång eller en omtyckt och lärorikt plats. För en förälder kan den representera ett bättre liv för barnet. Ingen av dem har mer rätt än den andra men ingen har heller mer fel (Jørgensen & Phillips, 2000). Diskursanalys syftar inte till att komma in bakom diskursen, att få fram vad människan verkligen menar eller att se hur verkligheten ser ut bakom diskursen. När man utför en diskursanalys arbetar man med det som har sagts eller skrivits för att se mönster i utsagorna.

3.2 Diskursteori

Jag bygger min redogörelse av diskursteorin utifrån Marianne Winther Jørgensen och Louise Phillips beskrivning kring diskursteorin.

Diskursteorin syftar, enligt Winther Jørgensen och Phillips (2000) till att få förståelse för det sociala som diskursiv konstruktion. Den övervägande tanken i diskursteorin är att sociala fenomen aldrig är färdiga eller totala. Betydelse kan aldrig fixeras och därför pågår det strid om definitioner av samhälle och identitet. Diskursen omformas ständigt i kontakten med andra diskurser. Diskursen skapas genom definieringen av tecken, nodalpunkter, som andra tecken samlas och definieras kring. Ett teckens identitet förändras så fort det sätts i relation till andra tecken. Detta sker genom artikulationen, vilken etablerar betydelse av ett begrepp genom att sätta detta i bestämda förhållanden till andra tecken. Diskursen blir en helhet där tecknens betydelse fixeras i förhållande till varandra. Därmed utesluter alla andra betydelser och andra sätt som de kan vara relaterade till varandra. Diskursen försöker alltså skapa entydighet. En diskurs kan aldrig bli helt tillsluten, därför att den förändras ständigt av andra diskurser. Av denna anledning kan diskursen aldrig bli mer än en tillfällig tillslutning. Tecken som inte slutgiltigt har fått sin mening fixerad och är mångtydiga kallas för element. Diskursen försöker alltid göra elementen till moment, det vill säga tecken som har en fast betydelse, genom att reducera deras mångtydighet till entydighet.

Tecknen får sin betydelse genom att skilja sig från varandra och på samma sätt får sociala handlingar sin betydelse i relation med andra handlingar. En handling får sin betydelse genom att skilja sig från andra handlingar. Ibland kan vissa diskurser stå i strid med varandra och gör det

möjligt att se hur det går att se verkligheten ur olika perspektiv. En annan gång kan diskursen vara hegemonisk, det vill säga att man ser begrepp i diskursen som en självklarhet att beskriva verkligheten på. Läs- och skrivsvårigheter exempelvis benämns som dyslexi och ses ur ett medicinskt perspektiv. Detta kan bli så självklart att vi inte längre kan se att det inte alltid har varit så. Går vi tillbaka i historien var diskursen en gång i tiden en helt annan, en del var kritiska för det medicinska synsättet och det centrala var exempelvis de pedagogiska undervisningsmetoderna (Sandin & Nelson, 2006). De diskurser som är så självklara för oss gör att vi glömmar att de tillfälligt benämns som objektiva. Det kan upplevas svårt för en diskursanalytiker att avskärma sig från det objektivitet han själv delar. Därför kan det vara av nytta att använda historien och andra kulturer för att se och ifrågasätta sina egna självklarheter (Winther Jørgensen & Phillips, 2000).

Den socialkonstruktionistiska teorin är en del av diskursteorin och det är konstaterat att det inte finns några objektiva sanningar. Att det inte finns några sanningar, att något är rätt och något är fel är inbyggt i socialkonstruktionistiska angreppssätt. Därför kan man som forskare, i detta sammanhang, inte påstå att man har kommit fram till någon sanning. Härigenom ser jag på fenomenet läs- och skrivsvårigheter som historiska framträdanden. Jag är inte ute efter vad som är sant, rätt eller fel.

I det praktiska analysarbetet av de utvalda texterna utgås det från att hitta tecken, nodalpunkten, i diskursen. Därefter knyts den ihop med andra tecken och undersöks för att se hur diskursen är organiserad. Tecknen i sig är tomma och därför måste de ges en mening. Detta genom att sätta tecken, nodalpunkter, i förbindelse med andra tecken som ger dem innebörd. Detta gör i sin tur det möjligt att se hur det går att se verkligheten ur olika perspektiv. För att titta närmare på detta i förhållande till denna studie, det vill säga utvecklingen av fenomenet läs- och skrivsvårigheter, lyfts ett exempel. Tecknet läs- och skrivsvårigheter kan exempelvis knytas ihop med tecken som pedagogik, miljö eller biologi. Om läs- och skrivsvårigheter knyts ihop med tecknet biologi får den en medicinsk bemärkelse, det vill säga en medicinsk diskurs. På så sätt får tecknet en betydelse.

4. Tillvägagångssätt och empirisk studie

I följande avsnitt förs en presentation kring urvals- och avgränsningsprocessen och en beskrivning av undersökningsmaterialet för denna studie. Vidare följer en framställning av undersökningens genomförande och en analysbeskrivning.

4.1 Urval och avgränsning

För att studien skall vara överskådlig och möjlig att bearbeta bestämde jag mig för att fokusera på två tidningar, *Lärarnas tidning* och *Skolvärlden*. Jag studerade *Lärarnas tidningar* från 1930-talet och framåt och tidningen, *Skolvärlden* från år 2000 och framåt. Dessa urval har även gjorts för att tidningsarkiven är ett underlag för att kunna göra en historisk belysning av fenomenets utveckling, detta i relation till skolan

4.1.2 Material

Materialet används för att uppnå uppsatsen syfte. Tidningsartiklarna är hämtade från år 1930 fram till 2007. Anledningen till detta är för att söka föreställningar av fenomenets, läs- och skrivsvårigheter, förändringsprocess. Jag har valt att hämta artiklarna från *Skolvärlden* och *Lärarnas tidning*. Jag valde dessa två tidningar därför att de ger en återspeglning av skolans utveckling.

Lärarnas tidning har existerat under olika titlar. Av denna anledning förekommer olika titlar i analysavsnittet. Under 1930- 50- talet hette tidningen *Folkskollärarnas tidning*. På 1990- talet döptes tidningen om till *Lärartidningen/svensk skoltidning*, och idag heter den *Lärarnas tidning*. *Lärarnas tidning* är Lärarförbundets medlemstidning och den utkommer med tjugotvå nummer per år och har en upplaga på cirka 230 000.

Jag anser att undersökningen får en tydlig struktur genom att hålla mig till två olika tidningar. Jag bedömer även att det blir rimligt att hålla mig till dessa tidningar eftersom undersökningen sträcker sig över en lång tidsperiod.

Artiklar som jag har analyserat är av varierande karaktär. Vissa är debattartiklar, andra är intervjuer. Av de femtio artiklar som studerades är det trettionio som citeras och återkopplas till analysen. Resterande artiklar användes som underlag för mig, detta för att få en djupare förståelse och kunna ge en reell återbild av utvecklingen.

4.2 Genomförande

Jag började processen för undersökningsmaterialet med att undersöka vilka titlar *Lärarnas tidning* har haft under historien. Nästa steg var att fjärlåna tidningarna från Lunds universitetsbibliotek, eftersom Malmö inte hade dessa. Därefter fick jag söka efter artiklar som hade med läs- och skrivsvårigheter att göra. Jag gick efter rubriker på artiklar. Därefter läste jag innehållet. Ibland fann jag att innehållet var väsentligt för denna studie, andra gånger inte.

Jag intresserades för begrepp som omfattade barn med läs- och skrivsvårigheter, som exempel dyslektiker och andra begrepp som exempelvis ordblindhet och specifika läs- och skrivsvårigheter osv. Intresset växte då jag läste innehållet och studerade formuleringar från olika perspektiv. Begreppet dyslexi upprepas flera gånger i undersökningen, därför att den övervägande delen i materialet som jag studerade handlade om läs- och skrivsvårigheter ur ett psykomedicinskt perspektiv. Artiklar som omfattade uttalanden om åtgärder och undervisningsmetoder intresserade mig också, därför att det resoneras kring olika sätt att ta hand om elever med läs- och skrivsvårigheter.

4.3 Analysbeskrivning

Dispositionen för en analys kan bygga på olika principer. I denna studie används en kronologisk disposition. Inslag av artiklar från olika tidsperioder följer en kronologisk ordning. Denna form av disposition har valts för att få en uppfattning kring fenomenets utveckling under den tid som studeras.

I de olika artiklarna studeras texternas mönster, detta för att kunna belysa och besvara studiens frågeställningar. Dessa problematiseringar relateras vidare till de skilda forskningsperspektiven som nämndes i avsnittet Forskningsöversikt, det vill säga pedagogiska, psykologiska,

sociologiska och medicinska förklaringar. Varje citat inleder och därefter följer en övergriplig redogörelse.

5. Analys

I kommande avsnitt finns utdrag ur artiklar från *Lärarnas tidning* samt *Skolvärlden*. Valet av artikelutdragen grundar sig på syftet, att finna de mönster som finns i texter kring läs- och skrivsvårigheter för en förståelse för utvecklingen av läs- och skrivsvårigheter. Valet av artikelutdragen grundar sig också på problematiseringarna: hur fenomenet läs- och skrivsvårigheter uppmärksammas under den period som kommer att studeras? Vilka åtgärder har utförts för elever med läs- och skrivsvårigheter? När och hur framträder problemet enligt vissa aktörer, och vilka kunskaper ligger till grund för det? Vilka är auktoriteterna som har kämpat om tolkningsföreträde genom historien?

I samband med analysen finns citatutdrag ur tidningsartiklar som behandlar ämnet läs- och skrivsvårigheter. Min diskursanalys av dokumenten syftar till att finna konflikter i eller mellan texterna och beskriva hur fenomenet läs- och skrivsvårigheter har skildrats i de olika artiklarna.

5.1 Synsätt på läs- och skrivsvårigheter i förändring

5.1.1 Begåvning samt läs- och skrivsvårigheter

I början av 1900- talet kallades läs- och skrivsvårigheter för medfödd ordblindhet, vilket menades vara en defekt i hjärnan. Under början av denna tid utvecklades intelligensbegreppet och forskarna började mäta elevernas ”intelligenskvot”. Mätmetoder var ett sätt som banade vägen för att ta hand om barn med läs- och skrivsvårigheter. Syftet med IQ- tester och liknande mätmetoder var att finna en väg att utgå från och på så sätt ge pedagogiskt stöd. Enligt forskare på den tiden kunde man genom intelligens tester upptäcka olika former av ”begåvningshandikapp”. Samtidigt fann man att vissa elever som visade en ”normalbegåvning” eller ”hög” IQ trots detta hade läs- och skrivsvårigheter (*Folkskollärarnas tidning*, 1930:835, nummer 37). Forskaren och seminarieläraren fil. lic. Herman Siegvold var en av forskarna som hävdade att somliga elever visade sig vara mer än normalbegåvade men ändå företedde svårigheter vid bland annat läsning och skrivning. I en av artiklarna i *Folkskollärarnas tidning* från år 1930 kan vi läsa mer om detta. I tidningen beskrivs en undersökning av elevernas intelligens. Denna genomfördes av Siegvold. Intelligensundersökningen utfördes på 35 pojkar som Siegvold hade handlett under fyra

år. En av undersökningarna handlade om en pojke som hade läs- och skrivsvårigheter samt räkningssvårigheter. Resultatet av pojkens intelligenstag presenterade Siegvold på följande sätt:

Gossen A visade god intelligens men står i fråga om räkning och rättskrivning tillbaka för flera av kamraterna med lägre intelligens, varpå beror detta? (*Folkskollärarnas tidning*, 1930:835, nummer 37).

Som citatet ovan anger riktades under denna period fokus mot begåvning och intelligenstagmätning. På 1930- talet hade det upptäckts att flera olika faktorer kunde förorsaka läs- och skrivsvårigheter. Förutom möjliga orsaksfaktorn, som var ur medicinsk synvinkel, en defekt i hjärnan menades här att det fanns andra orsaksfaktorer. Siegvold presenterade andra orsaker till varför eleven hade dessa svårigheter. Anledningarna till pojkens läs- och skrivsvårigheter enligt Siegvold var exempelvis att eleven kom från en understimulerande miljö såsom ”dåliga” hemförhållanden, där föräldrarna bland annat inte läst tillräckligt för pojken (*Folkskollärarnas tidning*, 1930:835, nummer 37). Samtidigt som psykomedicinska faktorer framhölls, betonades även vikten av sociala, pedagogiska och psykologiska faktorer.

Under denna period koncentrerades det på läsundervisningens teknik. I en artikel från år 1932 betonades läsundervisningens resultat på följande sätt:

Det väsentliga är att den efter inhämtandet genom nödig övning resulterar i verklig (!) läsfärdighet...(*Folkskollärarnas tidning*, 1932:763, nummer 32).

Ovanstående är hävdad av rektor John Kjederqvist. Han hade genomfört ett arbete som handlade om läsundervisningen, och en av slutsatserna var att det viktiga med läsövningar var att de medförde en god läsfärdighet. Vidare uttalade Kjederqvist att läsundervisningen skulle bedrivas så väl pedagogiskt som psykologiskt. Talrörelsesinnet och hörselsinnet skulle vara av den centrala betydelsen inom läsövningar för elever med läs- och skrivsvårigheter. Nämnda sinnen behövde enligt Kjederqvist övas. Han menade att med olika slag av övningar skulle eleven lära sig att med ledning av hörsel och talrörelsesinne känna igen språkljuden (*Folkskollärarnas tidning*, 1932:763, nummer 32).

Det märktes att en del elever behövde mer tid. Diskussioner kring individuell undervisning kom att bli i centrum.

Bort med klassundervisning...(Folkskollärarnas tidning, 1932:1001, nummer 43).

Författaren Johan Forsell skrev i en artikel från år 1932 att det ansågs att den gemensamma klassundervisningen lade hinder för en önskvärd pedagogisk reform. Forsell beräknade att i en klass på ungefär fyrtio elever skulle varje elev i genomsnitt få handledning i omkring en minut per lektion. I detta fall ansågs det som ett problem med tanke på de elever som hade svårigheter och som behövde betydligt längre tid för att reda upp svårigheterna. En grupp med ett elevantal på omkring femton skulle skapa större möjligheter, menade Forsell (Folkskollärarnas tidning, 1932:1001, nummer 43).

Utredning och förslag angående åtgärder för särskild undervisning anfördes. Förbundsstyrelsen i detta ärende menade att behovet av en differentiering gjorde att elever i behov av särskilt stöd skulle avskiljas från den ”normala” klassen. Hjälpundervisningens effektivitet berodde på möjligheten till individuell undervisning av varje elev och förbundsstyrelsen yttrade följande:

Avdelningar bör för den skull inte få överstiga 15...(Folkskollärarnas tidning, 1936:10, nummer 50).

Genom grupper med färre elevantal var möjligheten för individualisering för elever i svårigheter större. Behovet av en åskådlig undervisning påpekades vara betydligt större för elever i behov av särskilt stöd. Det betonades även att läro- och läseböcker spelade en betydelsefull roll för en god undervisning. Därför var det av stor vikt att lämpligt undervisningsmaterial framställdes, menade förbundsstyrelsen (Folkskollärarnas tidning, 1936:10, nummer 50).

5.1.2 Läsklass och klinik

Under 1950- 60- talet var placering i läsklass eller klinik vanligt, detta efter en utredning av läs- och skrivsvårigheter. I *Folkskollärarnas tidning* från år 1950 presenterades en undersökning rörande majoriteten av elever på kliniker (Folkskollärarnas tidning, 1950:11, nummer 9).

Båda tabellerna ger vid handen att pojkar är i majoritet. I runt tal är det dubbelt så många pojkar som flickor (*Folkskollärarnas tidning*, 1950:11, nummer 9).

Enligt ovanstående citat visar en undersökning som genomfördes år 1950 att kliniker tog emot fler pojkar än flickor. Det menades att pojkarna var majoriteten bland de som hade en defekt i hjärnan (*Folkskollärarnas tidning*, 1950:11, nummer 9). Dessa elever placerades i specialklasser. Här kan man fråga sig, på vilket sätt utsågs vilka elever som behövde specialträning?

I *Folkskollärarnas tidning* från år 1950 redogjordes det för hur en del elever utvaldes för specialträning. Elever i en del skolor genomförde olika typer av tester och därigenom placerades eleverna i specialklasser. Utöver tester användes följande:

Frågeschema, samtal angående läsintresse och läsaktiviteter samt diagnostiska, medicinska eller psykotekniska prov (*Folkskollärarnas tidning*, 1950:11, nummer 14-15).

Ovanstående citat pekar på olika prov som elever fick genomföra innan de utsågs för specialträning. Ett annat vanligt arbetssätt var att pedagoger utförde högläsningssprov, med ord som skulle läsas högt under en minut. I läsklasser eller kliniker ansågs det att elever fick den undervisning som behövdes. Flera metoder för elever med läs- och skrivsvårigheter infördes. Syftet med undervisningsmetoderna var att förbättra förståelsen för innehållet av texterna samt att öka ordförrådet (*Folkskollärarnas tidning*, 1950:11, nummer 14-15). Vidare i artikeln lyfts följande fråga:

Man kan fråga sej: hur mycket beror på metoderna, och hur mycket beror på individuella svårigheter, oberoende av metoderna? (*Folkskollärarnas tidning*, 1950:11, nummer 14-15).

Denna fråga ställdes av Olof Magne, författaren till artikeln, på grund av att ett stort antal elever läste ”dåligt” trots flera undervisningsmetoder. Magne menade att specialundervisningsmetoder ibland ansågs ha allt för stor vikt. Fokus riktades inte lika mycket mot elevernas svårigheter och dess samband till undervisningsmetoderna, antog han. Genom experimentella observationer skulle frågan kunna besvaras, föreslog Magne (*Folkskollärarnas tidning*, 1950:11, nummer 14-15).

I en senare artikel betonade lektorn Bertil Björseth elevernas svårigheter samt undervisningsmetoder av. Läs- och skrivsvårigheterna ansågs under denna period bero på att eleven inte kunde uttala vissa ljud korrekt utan blandade ihop dem i talet. Sammanblandningen av ljud ansågs förekomma vid ord och bokstäver som är fonetiskt närliggande.

Detta botas väl bäst genom analys, ljudning och bokstavering...
(*Folkskollärarnas tidning*, 1950:4-6, nummer 20).

I ovanstående citat pekade Björseth på en undervisningsmetod. Denna skulle enligt honom åtgärda denna typ av svårighet. Vidare menar han att fonetiska kunskaper behövs, för att eleven skall inse att exempelvis f och v etc. är närstående med hänsyn till bildningssättet. Enligt Björseth handlar det om sammanblandning av bokstavstyperna, vilka inte är tillräckligt inövade.

5.1.3 ”Skolproblem” och inte ”elevproblem”

Under 1960- talet förändrades synsättet på elevproblem. I *Lärartidningen/svensk skoltidning* från år 1960 finner vi en artikel där Professor Kjell Härnqvist hävdade att:

Skolans kurser måste rättas efter eleverna och inte tvärtom (*Lärartidningen/svensk skoltidning*: 1960:3, nummer 14)

Professor Härnqvist menade att det var skolans undervisning som skulle anpassas efter eleverna och inte tvärtom, som tidigare gjorts. Nu framstod det som att rörde sig kring ett ”skolproblem”, det vill säga organisationen i skolan, och inte ”elevproblem”. Vikten av varierande krav efter elevernas förutsättningar började bli framträdande (*Lärartidningen/svensk skoltidning*, 1960:3, nummer 14).

Synen på elever som hade läs- och skrivsvårigheter under denna period beskrevs på följande sätt:

Det handikapp, som intellektuell utvecklingshämning utgör, liksom hörselsvårigheter, synnedsättningar, läs- och skrivsvårigheter, tal- och hörselrubbingar mm söker man i skoldistriktet i allt större utsträckning komma till rätta med genom specialundervisning...
(*Lärartidningen/svensk skoltidning*, 1965:7, nummer 31-32)

Vägen för åtgärden, under denna period, gick genom att eleverna skickades till läsklasser och kliniker för specialundervisning. Läsklasser och kliniker hade till uppgift att förse elever med specialundervisning innan de återfördes till de ”vanliga klasserna”. Eleverna togs emot från årskurs ett och två, och i mån av platsen även i högre årskurser. För beslut om placering i läsklinik, utförde skolläkare och skolsköterska en pedagogisk samt en medicinsk utredning (*Lärartidningen/svensk skoltidning*, 1965:7, nummer 31-32). Framgångarna blev stora och färre elever behövde individuell hjälp (*Lärartidningen/svensk skoltidning*, 1965:3, nummer 47).

Avsikten med klinikerna var enligt Gösta Skoglund som var författaren till artikeln från år 1965, följande:

Avsikten med kliniker är att eleverna om möjligt inte skall behöva skiljas från den skola där de hör hemma. De skall helst behandlas på klinik ända till den dag, då man finner speciell placering i särskild klass nödvändig (*Lärartidningen/svensk skoltidning*, 1965:3, nummer 47).

Citatet ovan pekar på avsikten med klinik. Vidare i artikeln står att det ansågs, att vägen från kliniken till den gamla klassen är mer beredd än vägen från observationsklassen. Fördelen med klinikerna menades vara att eleven kunde anpassas till sin och kunskapernas miljö (*Lärartidningen/svensk skoltidning*, 1965:3, nummer 47). I artikeln lyfts det vidare fram konsekvenser som skett genom kliniker, det sades att det:

Uppstått en mindre trivsamt gängbildning, och då detta upptäcktes, förvandlades hela kliniken under en period till en intensiv bearbetad observationsklass... (*Lärartidningen/svensk skoltidning*, 1965:3, nummer 47).

Precis som det upptäcktes fördelar med kliniker upptäcktes även nackdelar. Elever med läs- och skrivsvårigheter som hade placerats i kliniker skapade en mindre trivsamt gängbildning. Detta framställdes som mycket problemfyllt eftersom detta skedde ofta. Rektorer, pedagoger, läkare, skolsköterskor, kurator och skolpsykologer diskuterade konsekvenser av kliniker och hur man skulle kunna hantera detta (*Lärartidningen/svensk skoltidning*, 1965:3, nummer 47).

I en senare artikel lyfter skolläkaren Jan Björnshög fram för- och nackdelar med specialklass och kliniker igen. Här befann sig individualiseringsfrågan i centrum. Psykologförbundet hade i en

tidigare artikel hävdade att individualiseringen hade blivit följden av undervisning i specialklasser. Björnshög fäller yttrande kring detta:

Antigen pratar psykologförbundet i nattmössan eller också har de tillgång till undersökningsresultatet och informationer, som ännu inte nått offentlighetens ljus (*Lärartidningen/svensk skoltidning*, 1965:3, nummer 47).

Björnshög menade att undersökningar inte hade fått fram bevis om att individualiseringen hade ägt rum. Vidare ansåg han att alla missgrepp och förvirringar skulle undvikas om man från ansvarigt håll kunde presentera övertygande skäl för pedagogiska undervisningsmetoder. Beträffande elever med grava läs- och skrivsvårigheter och andra skolsvårigheter var det viktigaste kravet enligt Björnshög ett omhändertagande i en lugn och trygg miljö där överkravssituationen var eliminerad.

Detta krav kan en klinik i regel inte uppfylla. Däremot finns det massor av lättare fall där kliniken på kort tid kan göra en stor insats. (*Lärartidningen/svensk skoltidning*, 1965:29-30, nummer 49).

Ovanstående visar att Björnshög kritiserar specialklasser vad gäller elever med grava läs- och skrivsvårigheter. Han ansåg att en klinik inte kunde uppfylla kravet att omhändertaga dessa elever i en lugn och trygg miljö. Däremot menade han att kliniken på kort tid kunde göra en stor insats i fråga om lättare fall. Därför var det enligt Björnshög nödvändigt att både former, specialundervisning och ”vanlig” undervisning, skulle existera jämsides (*Lärartidningen/svensk skoltidning*, 1965:29-30, nummer 49). I det kommande står det närmare kring utvecklingen och de kritiska synsätten på specialklasser.

5.1.4 Specialklasser, eller inte?

I mitten av 1970- talet stod synsättet att det var skolan som var orsaken till elevernas svårigheter i centrum (*Lärartidningen/svensk skoltidning*: 1975:10, nummer 1-2). Under denna tid lyftes frågan kring integration och segregation, vilket resulterade till att specialundervisning började ifrågasättas. Kategoriseringar av elevernas svårigheter ansågs bidra till segregation i skolorna. Detta ledde till att somliga auktoriteter delade åsikten att lägga ner läsklasser, kliniker och liknande anordningar och andra hade motsatta åsikter. I artikeln ”Låt oss få behålla klinikerna”,

ur *Lärartidningen/svensk skoltidning* från år 1975, upprättades en kritisk formulering mot idén om att lägga ner läsklasser och kliniker.

Stödundervisningen bör även i fortsättningen få tillgång till egna lokaler (kliniker). Elever med t ex läs- och skrivsvårigheter har ofta också koncentrations - eller andra emotionella problem (*Lärartidningen/svensk skoltidning*, 1975:10, nummer 1-2).

Vidare i artikeln som ovanstående citat är taget ur, betonades stödundervisning i läsklasser och kliniker vara av stor vikt. Det ansågs att det var befängt att placera dessa elever som var i behov av särskilt stöd i stora klassrum. Stödundervisningen ansågs behöva bedrivas i en lugn och avskild miljö, där alla elever skall kunna ha tillgång till speciella hjälpmedel. Enligt Elly Brattlind, författaren till artikeln, var framgången i arbetet beroende av den miljö där undervisningen ägde rum (*Lärartidningen, Svensk skoltidning*, 1975:10, nummer 1-2).

I artikeln framkommer även Eve Malmquists åsikt. Han avvisade medicinska förklaringar till läs- och skrivsvårigheter. Malmquist var även en av dem som var emot idén om att lägga ner läsklasser och kliniker. Han delade åsikten att elever med läs- och skrivsvårigheter ofta också hade koncentrations - eller andra emotionella problem (*Lärartidningen/svensk skoltidning*, 1975:10, nummer 1-2). Pedagogiska undervisningsmetoder som tidigare diskuterats kom åter i centrum under denna period.

Frågan om att få behålla specialklasserna fortsatte att diskuteras och flera undersökningar av specialundervisning utfördes. En av undersökningarna visade följande resultat:

Vad undersökningen visar är att f d specialklasselever befinner sig i en avsevärt sämre social situation än f d elever i en vanlig klass (*Lärartidningen/svensk skoltidning* 1975:22, nummer 5).

Förutom att kategoriseringar av elevernas svårigheter ansågs bidra till segregation i skolorna, menades att kategorisering även bidrog till att specialklasselever befann sig i en sämre social situation än elever i en vanlig klass gjorde. Mot detta hävdade Siv Britt Åkesons, specialpedagog, att elever med läs- och skrivsvårigheter som hade gått tillbaka till sin ”vanliga” klass från specialklass, även på tidigare stadium än årskurs nio, var i ett gott förhållande. Så här formulerar Åkeson sig beträffande specialklasselever:

De har anpassat sig ganska väl i den vanliga klassen och också klarat anpassningen till yrkeslivet hyggligt (*Lärartidningen/svensk skoltidning*, 1975:30-33, nummer 5).

Åkeson ville dock vara försiktig med sitt ovanstående yttrande, därför att bedömningen handlade om ett litet antal elever, men enligt hennes erfarenhet hade hon en positiv inställning. Det hade tidigare påpekats att specialundervisningen inte hade varit tillräckligt individualiserad och anpassad till elevernas svårigheter. Mot detta argumenterade Åkeson på följande sätt:

Tack vare specialundervisningen med dess inriktning på adekvat undervisning för specifika svårigheter har många av våra elever i specialklass kunnat gå tillbaka till vanlig klass med dess förmodade bättre utgångsläge vid avgången från skolan (*Lärartidningen/svensk skoltidning*, 1975:30-33, nummer 5).

Ovanstående uttalanden var en bedömning av de elever som hon har haft. Hon påpekade samtidigt att situationen var komplicerad och att inte den mest individualiserade undervisningen alltid kunde hjälpa i vissa fall. Skolan kunde inte utjämna de mänskliga olikheterna och därför inte heller ge eleverna lika utgångsläge inför inträdet i vuxenlivet, ansåg Åkeson (*Lärartidningen/svensk skoltidning*, 1975:30-33, nummer 5).

Sture Svensson, ordförande speciallärares förening, menade följande beträffande specialpedagogiska insatser:

För att specialpedagogiska insatser ska få den önskade goda effekten krävs att den försiggår under organiserade former (*Lärartidningen/svensk skoltidning*, 1975:34, nummer 5).

Med detta menade Svensson att elever med svårigheter som då fick stöd genom specialundervisning istället skulle få hjälp inom ramen för de arbetsenheterna. Genom ett förbättrat samarbete mellan skolans olika personalgrupper, skolan och samhället skulle det skapas bättre skola för elever i behov av särskilt stöd. Specialpedagoger skulle delta i samarbetet och kliniker skulle upphävas och specialklasser likaså. Istället skulle det finnas elevgrupper i begränsat antal. Tillsammans borde personalen i arbetslaget utforma program för varje enskild

elev. För att stödet skulle bli det bästa enligt Svensson skulle uppföljning klarläggas (*Lärartidningen/svensk skoltidning*, 1975:34, nummer 5).

I en annan artikel, ”Tidig träning bra för barn med inlärningssvårigheter”, kan vi läsa om ett förslag kring specialundervisning som framgick i en C- uppsats av Ulla Axner och Eivor Nilsson. De menade, istället för att satsa stora summor på specialundervisning skulle man kunna ta sig an dessa elever i förebyggande syfte på tidigt stadium. Vidare påstod de att en större satsning redan under förskolan skulle kunna förebygga många misslyckanden. Axner och Nilsson hävdade även att en tidigare diagnos vore önskevärd för att kunna förebygga misslyckanden (*Lärartidningen/svensk skoltidning*, 1975:16, nummer 31-32).

Åtgärder vidtogs. I *Lärartidningen/svensk skoltidning* från 1975 stod det att resurspedagoger hade satts in för att hjälpa elever med olika slag av svårigheter. Det satsades extra på dessa elever antingen i klassrummet genom en kompanjonpedagog eller i tillfälliga mindre grupper som den ordinarie pedagogen helt ägnade sig åt, medan en resurspedagog tog hand om huvuddelen i klassen. Fördelen ansågs vara att eleverna inte fördes bort. (*Lärartidningen/svensk skoltidning*, 1975:10, nummer 12).

De har antingen fått stanna i klassen eller i varje fall behålla sina ordinarie lärare (*Lärartidningen/svensk skoltidning*, 1975:10, nummer 12).

Eleverna fick hjälp i den ”vanliga” klassen eller i tillfälliga mindre grupper där ordinarie pedagog undervisade eleverna. Därigenom menades att övriga undervisningen kunde riktas helt på huvuddelen av klassen. I början möttes kompanjonpedagogsystemet med tveksamhet och vilda diskussioner sattes igång. En enkätundersökning på undervisningsmodellen genomfördes. Nedan följer pedagogernas och elevernas enkätsvar:

Pedagogernas svar,

Eleverna har fått en positiv syn på skolan (*Lärartidningen/svensk skoltidning*, 1975:10, nummer 12).

Fördelen med resursen är att den kan disponeras fritt och sättas in där behovet tillfället är störst (*Lärartidningen/svensk skoltidning*, 1975:10, nummer 12).

Elevernas svar,

Vi får mer hjälp på lektionerna, vi lär oss mer (*Lärartidningen/svensk skoltidning*, 1975:10, nummer 12).

Jag tycker att jag har lärt känna fröken bättre, hon har mera tid för mig nu (*Lärartidningen/svensk skoltidning*, 1975:10, nummer 12).

Denna enkätundersökning var en av de som genomfördes, och visade ett positivt resultat av undervisningsmodellen. Efter att undersökningar visade att undervisningsmetoderna i dess helhet gav förbättring övervanns denna typ av undervisningsmodell. Enligt denna artikel fastställdes det att den marginella satsningen inriktad på dem som har det svårast, medförde förbättringar för skolan (*Lärartidningen/svensk skoltidning*, 1975:10, nummer 12).

Samtidigt som det riktades fokus mot pedagogiska undervisningsmetoder riktades även fokus mot orsaksfaktorer till läs- och skrivsvårigheter, ur psykomedicinska synsättet. Under denna period pågick det ett stort samarbete mellan neurologer, talpedagoger, psykiater, psykologer och ögonläkare (*Lärartidningen/svensk skoltidning*, 1975:26, nummer 45). I artikeln, "Ska läsningen vara uppåt väggarna", skriver Birgitta Ericson om orsaksfaktorer till läs- och skrivsvårigheter på följande sätt:

Synstörningar kan göra det svårt att läsa. Bland orsaker till läs- och skrivsvårigheter anger G Aurell (1973) syn- och brytningsfel och räknar i detta sammanhang till senare när- och översynthet. Men svårigheter kan även bero på dåligt eller abnormt samarbete mellan ögonen, vilket enligt nämnda författare inte kan tillfredställande konstatera eller uppmätas vid en vanlig synkontroll i skolan (*Lärartidningen/svensk skoltidning*, 1975:26, nummer 45).

Ovanstående citat visar anledningar som man ansåg vara orsak till läs- och skrivsvårigheter. Ericson menar att det borde vara en skyldighet för skolan att utföra en ögonundersökning av varje elev med läs- och skrivsvårigheter. Hon menade att om läsningen underlättades genom synträning eller glasögon så borde varje elev i behov av detta också få detta stöd. Enligt Ericson fanns det berättelser om hur elever hade lärt sig att läsa genom att betrakta texten på butiksskyltar. "De

läste så att säga uppåt väggarna” (*Lärartidningen/svenskskoltidning*, 1975:26, nummer 45). Grundläggande läsundervisning ansåg Ericson kunde bedrivas på bästa sätt genom att låta översynta eleverna läsa ”uppåt väggarna”.

Alla forskare och aktörer var inte överens kring denna uppfattning, det fanns hela tid en skilda synsätt på orsak av läs- och skrivsvårigheter samt vilka åtgärder som skulle vidtas.

5.1.5 Specialklasser avskaffas

Mot slutet av 1970- talet avskaffades läsklasser och kliniker, det vill säga alla former av specialklasser. En av orsakerna till avskaffandet av specialklasserna var att skolan istället skulle bli ”en skola för alla”. En annan orsak ansågs vara segregationen vilket ansågs vara ”dåligt”. Det poängterades även att specialklasser stämplade elever som annorlunda och sämre än andra kamrater. Placeringen, ansågs, påverka elevens arbete på ett mindre bra sätt. Därför avskaffades specialklasser och slutsatsen blev att alla elever skulle gå i ”normala” klasser (*Lärartidningen/svensk skoltidning*, 1985:21, nummer 15).

Flera utredningar av specialundervisning genomfördes. I en artikel från år 1985 kritiserade Sten Svensson, specialpedagog, följande påstående.

En del av det som kallas specialundervisning består i att undervisa elever i en långsammare takt än vad klassen har. Detta är inte specialundervisning. Till sådan undervisning behövs inte speciallärare utan det kan ”vanliga” läraren klara lika bra (*Lärartidningen/svensk skoltidning*, 1985:24, nummer 1).

Svensson höll alltså inte med ovanstående yttrande. Han menade att det var ett helt obevisat påstående. Vidare hävdade Svensson att allt för stor fokus ritades mot pedagogernas fortbildning och ”allt” annat förutom själva svårigheten som eleven hade. Vidare ställde han sig frågan, var tog elever med särskilda behov vägen? För lite fokus riktats mot elever med särskilt behov (*Lärartidningen/svensk skoltidning*, 1985:24, nummer 1).

I artikeln, ”Varför försvann specialklasserna”, ur *Lärartidningen/Svensk skoltidning* från 1980-talet framkom Uno Källtens och Sten Svenssons, specialpedagoger i Göteborg, åsikter kring specialklasser.

Vi behöver få tillbaka specialklasserna. Segregation kan vara positivt för eleven (*Lärartidningen/svensk skoltidning*, 1985:21, nummer 15).

Källtén och Svensson var två av de som var emot avskaffandet av specialklasser. Källtén och Svensson menade att segregationen under en period av tiden i skolan kan vara positivt för elever i svårigheter, därför att det skapas en undervisningssituation som eleven kan klara av. Detta var, enligt Källtén och Svensson, bättre än att misslyckas inom den ”vanliga” klassen (*Lärartidningen/svensk skoltidning*, 1985:21, nummer 15). De håller med åsikterna om att vissa specialklasser inte fungerade bra, dock poängterades det att avskaffandet av alla specialklasser var förhastat.

Uno Källtén och Sten Svensson undrade varför specialklasserna försvann och tycktes vilja ha ”den gamla och goda tiden” tillbaka. I ett senare nummer ställer Rigmor Lindö, specialpedagog, följande fråga:

Varför kan vi inte försöka skapa en undervisningssituation där eleven kan lyckas i den vanliga klassen? (*Lärartidningen/svensk skoltidning*, 1985:23, nummer 19).

Lindö riktar fokus mot att skapa en undervisningssituation där eleven kan lyckas i den ”vanliga” klassen. Detta kräver, enligt Lindö, en individualiserad undervisning där det satsas på elevernas starka sidor och inte svaga sidor som i den traditionella specialundervisningen. Vidare besvarar Lindö frågan som ställdes av Källtén och Svensson på följande sätt;

Specialklasserna försvann från grundskolan, eftersom de byggde på en förlegad kunskapssyn och människosyn, där eleven sågs som en passiv ”behållare”, som läraren hela tiden måste fylla till randen med vissa klart preciserade kunskaper (*Lärartidningen/svensk skoltidning*, 1985:23, nummer 19).

Lindö menade att specialklasserna försvann på grund av en ”omodern” kunskapssyn och människosyn. Vidare poängterade hon att Lgr 80 hade en helt annan syn. Där var det eleven själv som aktivt sökte sig till ny kunskap, detta genom att uppleva, upptäcka samt utforska sin omvärld. Hon menade att sätta lässvaga elever i läsklass, svagt begåvade elever i hjälpklass osv. var naturligt i det gamla systemet, som inte var så pass individorienterat som dagens skola (*Lärartidningen/svensk skoltidning*, 1985:23, nummer 19). Det var också viktigt, enligt, Lindö,

att känna till att specialklasserna försvinnande inte berodde på något ”mode”, utan beslutet byggde på omfattande forskningsresultat som visade följande resultat:

Dessa visade entydigt att en elev med särskilda behov utvecklades betydligt bättre i en integrerad än en segregerad undervisningsgrupp, om han/hon får arbeta i sin egen takt och får mycket stöd och uppmuntras (*Lärartidningen/svensk skoltidning*, 1985:23, nummer 19).

Ovanstående citat är vad forskningsresultaten av specialklasser visade, enligt Lindö. Vidare menar hon att forskningen har tillfört många nya tankar och värdefulla kunskaper om elevers grundläggande behov och vikten av att hjälpa eleven till en positiv identitetsutveckling. Specialklassplaceringen fick motsatt effekt, hävdade Lindö (*Lärartidningen/svensk skoltidning*, 1985:23, nummer 19).

Låt barnet arbeta med sina många språk, låt det känna arbetsglädje, trygghet och gemenskap, så kommer språkutvecklingen i gång av egen kraft utan segregering! (*Lärartidningen/svensk skoltidning*, 1985:23, nummer 19).

Lindö menade, om det samlades enbart elever med särskilda behov under samma tak, skulle det bli mycket svårare att skapa en positiv undervisningsmiljö. Om en del elever fortsattes att särbehandlas, som de blev inom specialundervisningens ram då skulle det ha skapats många ”problemelever”, enligt Lindö. Specialundervisningen i skolan var enligt Lindös mening nästan lika ”olycklig” för eleverna som de förra specialklasserna. Vidare menar hon att eleverna tvingas att anpassa sig till ett system, istället för att skolan skall försöka anpassa sig efter elevens behov (*Lärartidningen/svensk skoltidning*, 1985:23, nummer 19).

I en artikel, ”Stå på huvudet, hjälp för läs- och skrivsvaga”? från år 1985 står det att Curt Von Euler, professor i neurofysiologi vid Karolinska institutet, föreslog i en tidigare artikel att läsa upp och ned som en metod att hjälpa elever som har läs- och skrivsvårigheter. Ebbe Lindell som är professor i pedagogik var kritisk mot denna metod och hävdade att han inte höll med om Curt Von Eulers förslag till metod. Lindell ansåg att hjälpen åt majoriteten av läs- och skrivsvaga såg ut på ett helt annat sätt. Enligt Lindell var nyckeln till problemen följande:

Det är språkutvecklingen som är nyckeln till problemen (*Lärartidningen/svensk skoltidning*, 1985:22, nummer 25).

Professor Lindell menade att språkutvecklingen var nyckeln till problemen. Vidare menade han att det var viktigt att tala om för eleverna att läsa böcker, att vuxna läser för dem, att låna böcker, talskivor och kassetter och att samtala med dem så mycket som möjligt. I skolan tillkom arbetet på så sätt, genom att göra eleverna medvetna om sitt eget språk, ofta med språklekar. Det var dock viktigt, poängterar Lindell, att kunna dra gränser mellan ord, att rimma etc. (*Lärartidningen/svensk skoltidning*, 1985:22, nummer 25). Vägen till åtgärder var väldigt omdiskuterat.

Curt Von Euler skriver i en senare artikel att undersökningar tyder på att dylektiska elever läser bättre i omvänd riktning. Då kan de, enligt Von Euler, ha mera regelbundna och samordnade ögonrörelser än när det försöker läsa i konventionell riktning. Vidare fälldes yttranden av Von Euler riktade mot Lindell, som hade gått i angrepp mot metoden som föreslogs.

Jag vill här med skärpa framhålla att jag i min artikel överhuvudtaget inte diskuterar på vad sätt detta fenomen skulle användas praktiskt för att hjälpa dyslektiker att "hitta" en fungerande läsprocess (och när den väl etableras få den att fungera också i konventionell läsinriktning) (*Lärartidningen/svensk skoltidning*, 1985:30-31, nummer 30).

Von Euler menade att dyslektiska elever läste bättre i omvänd riktning. Däremot påpekade han att han inte hade diskuterat åtgärder för att hjälpa dyslektiker att "hitta" en fungerande läsprocess.

Samtidigt som psykomedicinska orsaksfaktorer diskuterades under 1970- och -80 talen debatterades även de psykosociala orsaksfaktorerna. Mot mitten och fram mot slutet av 1980-talet kom de psykosociala orsaksfaktorerna i centrum.

5.1.6 Nedgång av resurser för elever i behov av särskilt stöd

Både i skollagen och i läroplanen framhålls att särskilt stöd ska ges till elever i behov av särskilt stöd. För att undersöka hur skolorna skötte denna uppgift utträttade Stockholms skolförvaltning en jämförande undersökning av skolornas resursanvändning under läsåren 1990 till 1993. Slutsatserna var dystra (*Lärarnas tidning*, 1992: 6, nummer 30).

De direkta insatserna som ska ge hjälp och stöd till elever med svårigheter har kraftigt minskat. ”De är dessa elever som är de stora förlorarna”, står det i rapporten (*Lärarnas tidning*, 1992: 6, nummer 30).

Utredarna ansåg sig inte kunna bedöma orsakerna till de drastiska nedskärningarna. Däremot riktades hård kritik mot skolornas sätt att tillgodose elevernas behov. Ytterligare påpekades det att skolorna inte levde upp till lagens markeringar av att elever med svårigheter först skall tillgodoses innan resurser användes till andra ändamål. Detta ledde i sin tur till oroligheter bland pedagoger och föräldrar till elever i behov av särskilt stöd (*Lärarnas tidning*, 1992: 6, nummer 30).

Under 1990- talet påträffades flera artiklar beträffande nedgången av resurser. I en artikel från år 1992 anträffas ett debattinlägg av Ulla Lindgren, specialpedagog i Umeå. Inlägget handlade om elevers situation i skolan och pedagogernas kamp för elever med läs- och skrivsvårigheter (*Lärarnas tidning*, 1992:21, nummer 14).

I varje klass finns flera barn med olika inlärningssvårigheter. Fem- tio procent av eleverna har grava läs- och skrivsvårigheter, enligt samstämmig forskning. Det blir två- tre stycken i en normalstorklass (*Lärarnas tidning*, 1992:21, nummer 14).

Vidare poängterade Lindgren att för de allra flesta pedagoger var det en önskedröm att en enda pedagog skulle kunna ge alla elever ”åt var och en efter behov”. I detta sammanhang underströk Lindgren behovet av specialpedagog. Genom att specialpedagoger blev fler och inte färre kunde man förhindra att utslagning av elever startade redan från grundskolans tidigare år.

Med ett positivt tänkande säger man idag att vi har en **god** skola, en skola för alla. Med ett mer realistiskt tänkande inser man att skolan egentligen är ganska **självgod**. Den bygger på det underförstådda antagandet att alla barn trots allt är tämligen lika och har samma förutsättningar och inlärningsmöjligheter. Eleverna ska alltså passa in i skolans system. Det blir ju enklast så (*Lärarnas tidning*, 1992:21, nummer 14).

Enligt Lindgren stämde sådana yttranden inte med verkligheten, den såg ut på ett helt annat sätt. Hon menade att samhället som människor levde i var väldigt oroligt vilket avspeglade sig i skolan.

Indragningar av resurser orsakade oroligheter för många. Föräldrar tyckte att skolans undervisning inte passade elever med läs- och skrivsvårigheter och menade att det var svårt som förälder att diagnostisera elevernas svårigheter. Föräldraföreningar bildades för elever med, i medicinsk bemärkelse, dyslexi.

Men är detta verkligen en föräldrauppgift? Har inte skolan svikit katastrofalt när föräldrar måste ta över skolans pedagogiska arbete? (*Lärarnas tidning*, 1992:21, nummer 14).

I detta sammanhang betonade Lindgren att skolan var tvungen att ta sitt ansvar. Föräldrar borde verkligen känna sig trygga i att skolan hade tid, resurser och kunskap för att kunna diagnostisera elever. Trots att det uppenbart inte borde vara så, höll många kommuner på med indragningar av specialpedagogtjänster.

Ska vi stillatigande åse att det, som vanligt, är de minsta och svagaste inom skolan som får stå tillbaka, när pengarna får styra? Måste vi inte med kraft verka för att det blir elevernas behov som styr resurstilldelningen? Eller får vi, på grund av att vi blundar för fakta och/eller inte orkar kämpa för elevernas rättigheter, den skola vi förtjänar? (*Lärarnas tidning*, 1992:21, nummer 14).

Ovanstående frågor ställdes av Lindgren och vidare konstaterade hon att pedagoger var tvungna att stå upp för elever i behov av särskilt stöd. Krav på lika rättigheter fick aldrig förminska. Berättigade krav var tvungna att höras över politiernas dåligt förankrade förslag, påstod Lindgren.

5.1.7 Förklaringar till läs- och skrivsvårigheter

I *Lärarnas tidning* från år 1995 förekom flera debattinlägg om förklaringar till läs- och skrivsvårigheter. En av debattörerna var Jan Nilsson, metodikpedagog i Malmö, och en annan Rune Nilsson. I artikeln, ”Meningsfull läsning ’botar’ dyslexi”, pekade Rune Nilsson på fysiologiska förklaringar till läs- och skrivsvårigheter. Jan Nilsson avvisade dessa förklaringar och menade istället att eleverna kunde övervinna sina svårigheter om de erbjöds meningsfull läsning (*Lärarnas tidning*, 1995:29, nummer 3).

I samma tidning fanns en annan artikel, "Läge för läskliniken"? med ett debattinlägg av Jan Nilsson. Artikeln handlade om en pojke som hette Jesper. Han hade övervunnit sina läs- och skrivsvårigheter. Jan Nilsson menade följande:

Var Jesper har erövrat sina läsfärdigheter kan man spekulera över, men jag tillåter mig betvivla att han haft någon större hjälp av den formaliserade färdighetsträningen i läskliniken (*Lärarnas tidning*, 1995:27, nummer 3).

Jan Nilsson betvivlade tanken om att läskliniken skulle kunna vara vägen till framgång. Istället menade Jan Nilsson att det som hjälpt Jesper var meningsfull läsning och inte färdighetsträningen i läskliniken. Jan Nilsson gav tankar och förslag om innebörden av meningsfull läsning och vad som fångat pojkens läsglädje. Han hävdade följande:

Kan det vara så enkelt att Jesper, kanske för första gången i sitt läsarliv, fått en bok som angår honom. En bok där han kan känna igen sig själv och delar av den vardag och det liv han själv har erfarenhet av. Kan det vara så enkelt att han för första gången förstått vad läsning är bra för? (*Lärarnas tidning*, 1995:27, nummer 3).

Jan Nilsson hävdade att Jespers pedagog hade bestämt sig för att han hade läs- och skrivsvårigheter. Dessa svårigheter skulle avhjälpas genom träning i läsklinik. Jan Nilsson håller inte med, i och med att tiden i läskliniken inte lett till några förbättringar, och inte heller lyckats att ta bort stämpeln som lässvag.

Inger Ekelöf och Mai Karlsson, specialpedagoger i Älmhult respektive Växjö, höll inte med Jan Nilssons åsikt. De ansåg att han inte hade förstått vad specialpedagogen gjorde i läskliniken och ställde frågan:

Vad tror Jan Nilsson att eleverna gjorde på läskliniken under de många timmar som de vistades där? Sov de? Eller kanske fröna såddes till de kunskaper som sedan klassläraren fick skörda?... (*Lärarnas tidning*, 1995:27, nummer 3).

Vidare hävdade de att lärarutbildare inte borde tro på sådana prestationer. De menade att det handlade om systematisk träning och reell träning. Detta innebar att pedagoger borde ha en överenskommen arbetsfördelning och ett noggrant planerat samarbete.

5.1.8 Idéer inför åtgärder

Eve Malmquist var en av dem som tyckte att elever med läs- och skrivsvårigheter var i behov av läsklasser, och han hävdade följande:

Visst är det synd att det inte längre finns läsklasser. Idag kan en elev få enskild undervisning på begränsad tid. Läraren kan rätta till en del tekniska defekter, men de verkligt svåra fallen behöver omvårdnad inte bara i svenska (*Lärarnas tidning*, 1995:23, nummer 2).

Ovanstående citat pekar på Malmquists ställningstagande om behovet av läsklasser. Den enskilda undervisningen inom begränsad tid är inte tillräcklig och det är inte enbart de tekniska defekterna som behöver rättas, utan det är hela människan som fått sig en törn. Med detta menade han att även känslor, attityder, motiveringar behövde föras i balans igen (*Lärarnas tidning*, 1995:23, nummer 2).

Vidare i samma artikel lyfts frågan: Hur skall diagnostisering och undervisning av dyslektiker utformas? På detta svarar Rune Nilsson så här:

Eftersom dyslexielever uppvisar en mycket heterogen symtombild, där individen har sina specifika problem, är det av största vikt att finna så detaljerade diagnostiseringsmetoder som möjligt...(*Lärarnas tidning*, 1995:23, nummer 2).

Nilsson ansåg att det behövdes så detaljerade diagnostiseringsmetoder som möjligt så att träning kan sättas in exakt där eleven hade sina svårigheter. Kognitiv träning, datorbaserad språk- och lästräning samt fonologisk medvetenhetsträning var exempel på åtgärder som, enligt Nilsson, hade stor effekt. Nilsson poängterade följande:

Naturligtvis finns det barn som på grund av uppväxt i socialt och kulturellt depraverade omgivningar inte har lärt sig att läsa (*Lärarnas tidning*, 1995:23, nummer 2).

Han menade att det på samma sätt fanns elever som på grund av psykoemotionella "besvär" hade koncentrations- och inlärningssvårigheter. Vidare betonas att detta inte hade något med dyslexi att göra (*Lärarnas tidning*, 1995:23, nummer 2).

Precis som det har framkommit skilda synsätt kring vilka åtgärder som var lämpade framkom även skilda uppfattningar kring vad läs- och skrivsvårigheter berodde på. En del betraktade läs- och skrivsvårigheter ur ett psykomedicinskt synsätt andra ur ett psykosocialt.

I en artikel, "Bred insats hjälper dyslektiker i Skåne", från år 1995 kan vi läsa om hur de sociala och neurologiska faktorerna underordnades och istället menades det att svårigheterna borde åtgärdas genom pedagogiska medel.

Läs- och skrivsvårigheter är ett reellt problem. Kraven i samhället ökar och behovet av hjälp är därför stort. Om svårigheterna sedan beror på sociala eller neurologiska faktorer är av underordnad betydelse. Läs- och skrivsvårigheter är ett pedagogiskt problem och ska åtgärdas med pedagogiska medel (*Lärarnas tidning* 1995:16, nummer 7).

I ovanstående citat riktas fokus mot åtgärd som borde gå genom pedagogiska medel. Samtidigt förklarades att det inte fanns några enkla lösningar. För att komma till rätta med problemen ansågs det att varje individ borde betraktas i sitt eget sammanhang. Varje guldkorn skulle plockas ur de olika metoderna för att hitta just det sätt som passade den enskilda individen och på så sätt komma till rätta med "problemen" (*Lärarnas tidning* 1995:16, nummer 7).

Olle Wästerberg som är fristående liberal debattör var en av de aktörer som menar följande:

Att få sina svårigheter diagnostiserade och klassade som dyslexi är oerhört viktigt. Genom diagnosen kommer barnet till insikt om sitt handikapp, och skolan tvingas sätta in adekvat hjälp (*Lärarnas tidning* 1995:28, nummer 24).

Wästerberg menade att elever med dyslexi själva insåg att de hade "problem". Elever visste att de inte klarade av arbetsuppgifter som deras kamrater gjorde, men förstod inte varför. Vidare påstod Wästerberg att en elev som fått en diagnos får på så sätt veta att hon/han inte är "dum". Utan att de har ett funktionshinder som går att åtgärda. Wästerberg yttrade sig så här:

Diagnosen måste då också leda till åtgärder. Elevens funktionshinder måste uppmärksammas, lästräning och adekvathjälp medel sättas in (*Lärarnas tidning* 1995:28, nummer 24).

Ovanstående var något som få skolor maktade med. Det framhölls även att elever som hade läs- och skrivsvårigheter inte hade sämre inlärningsförmåga, utan det handlade enbart om att skolan, enligt Wästerberg, skall veta vilken hjälp och stöd som krävdes.

Forskaren och barnpsykologen Idor Svensson underordnade lästräningen och menade så här:

Vänta lite med lästräningen och börja istället med att stärka dyslektikernas självförtroende (*Lärarnas tidning* 1995:25, nummer 17).

Svensson menade att skolan var tvungen att satsa på att stärka elevernas självförtroende. Han hävdade att dyslektiker då blev accepterade av sin omgivning men kände sig ändå inte dugliga. Denna uppfattning byggde han på en undersökning där han hade intervjuat över 150 dyslektiker. I intervjun fick dessa beskriva sin självbild och upplevelse av sitt handikapp. Undersökningen visade att nästan alla, oavsett ålder, hade smärtsamma minnen som hade rivit upp sår. Fokus hade alltid riktat sig mot själva handikappet. Forskare hade aldrig intresserat sig för dyslektikernas känslor, menade Svensson (*Lärarnas tidning* 1995:25, nummer 17). Det var ingen katastrof att en elev hade läs- och skrivsvårigheter och pedagoger och föräldrar kunde bli allt för ivriga. Enligt Svensson var det lätt hänt att eleverna tänkte så här:

Så som de håller på måste det vara något fel på mig (*Lärarnas tidning* 1995:25, nummer 17).

Svensson talade istället om alla fördelar som en dyslektiker kunde ha. Därefter poängterade han fördelarna, som exempelvis, att dyslektiker ofta var sociala och att de lätt blev "lustkurrar" i klassen. Andra blev väldigt duktiga på idrott, slöjd etc. Skolan var tvungen enligt Svensson att värdera allt lika mycket.

I en senare artikel stod det att skolan bör göra allt för att hjälpa fram alla elever till en acceptabel läs- och skrivefärdighet. Därefter ställdes frågan: Varför har skolan inte lyckats hundra procentligt med detta? Svaret på frågan löd på följande sätt:

En orsak är naturligtvis resursbrist. I stora klasser är det svårt för läraren att ge varje elev den tid och den individualiserade undervisning som behövs (*Lärarnas tidning* 1995:2, nummer 20).

Vidare menades att då eleven inte fått den hjälp och stöd som behövdes mynnade detta ut i att eleven började störa undervisningen. Detta ledde sedan till ännu större svårigheter. När det ena misslyckandet följde på det andra leder detta till att dyslektikern hamnade i en ond cirkel. Det viktigaste i skolan var att uppnå målet, att ge varje elev tillräcklig läs- och skrivträning. Det poängterades vidare att inte enbart svenskpedagoger skulle känna ansvar för läs- och skrivträningen, utan alla pedagoger skulle samarbeta (*Lärarnas tidning* 1995:2, nummer 20).

5.1.9 Dyslexi accepterat som ett handikapp i Sverige

På 2000- talet var dyslexi accepterat som ett handikapp i Sverige (*Lärarnas tidning*, 2001: 51, nummer 4). Staten gjorde under de följande åren olika satsningar, dyslexikampanjen genomfördes och akademiska kurser om läs- och skrivsvårigheter startades. Föräldrar till barn med läs- och skrivsvårigheter som var missnöjda med hur skolan tog ansvar för att ge deras barn stöd och hjälp reste också krav på skolan (*Lärarnas tidning*, 2001:51, nummer 4).

I avsnittet Forskningsöversikt presenterades skilda historiska synsätt kring läs- och skrivsvårigheter och än idag ifrågasätts dessa synsätt. Flera områden som har diskuterats förr diskuteras även idag. Det har exempelvis resonerats om att läs- och skrivsvårigheter, i medicinsk bemärkelse dyslexi, skall ha haft samband med kriminalitet.

I kriminalvårdsdebatten har dyslexi ibland beskrivits som den dominerande förklaringen till att människor hamnar i kriminalitet (*Lärarnas tidning*, 2001:5, nummer 15).

Flera undersökningar beträffande sambandet mellan dyslexi och kriminalitet genomfördes. En av undersökningarna verkställdes av forskare vid institutionen ”Kommunikativ pedagogik och särskilda ungdomshem”. Denna visade att uppfattningen kring sambandet mellan dyslexi och kriminalitet inte stämde. Forskare gjorde observationer, intervjuer med pedagoger, deltog i utvecklingsarbete och kartlade ”läs- och skrivproblem”. Håkan Jenner, professor på institutionen för pedagogik vid Växjö universitet, menade att bristande läsinlärning var orsaken (*Lärarnas tidning*, 2001:5, nummer 15).

Under 2000- talet diskuterades det även kring läs- och skrivinlärning för elever i behov av särskilt stöd. Joseph Torgersen som är professor i psykologi och pedagogik menade följande:

Tidig träning om dyslektiker ska hänga med (*Lärarnas tidning*, 2002:13, nummer 13).

Professor Torgersen menade att en intensiv enskild specialträning med en specialpedagog gav ett förbättrat resultat för ”dyslektiska” elever (*Lärarnas tidning*, 2002:13-14, nummer 13). Trots att vetenskapsmän inte är eniga kring definitionen av läs- och skrivsvårigheter har olika åtgärder använts.

Uta Frith, professor vid University College i London, är en världsauktoritet inom dyslexiforskning, och hon lade fram sitt synsätt på orsaker av läs- och skrivsvårigheter. Frith såg på detta ur ett psykiatiskt perspektiv (*Lärarnas tidning*, 2002:13- 14, nummer 13).

Orsaken till dyslexi är problem med språkljuden, fonologin och inte problem med hörsel, syn eller motorik. Det visar en ny engelsk studie (*Lärarnas tidning*, 2002:13, nummer 13)

Hon menade att man så småningom skulle kunna förkasta flera av teorierna om vad som orsakar dyslexi. Vidare hävdar hon att det genom studier visat sig att den enda teorin som höll, var riktad mot fonologin. Samtliga av de testade dyslektikerna uppvisade problem med språkljud (*Lärarnas tidning*, 2002:13, nummer 13). Däremot höll inte alla med om denna syn. Julian Elliott, professor i utbildningsvetenskap vid Durhamuniversitetet i Storbritannien, var en som förkastade detta synsätt och han menade så här:

”Dyslexi finns inte” Dyslexi är en konstruktion som tillkommit av emotionella snarare än vetenskapliga skäl (Halldestam, 2005 [www]).

Han ansåg att läs- och skrivsvårigheter, i en medicinsk bemärkelse dyslexi, var en konstruktion. Ett liknande synsätt framkom, i samma artikel av Ingvar Lundberg, professor i psykologi med inriktning mot läs- och skrivsvårigheter vid Göteborgs universitet.

Ja, man kan säga att dyslexi är en konstruktion på samma sätt som till exempel kön är det. Självklart finns det vissa särdrag hos en dyslektiker

som inte finns hos andra med läs- och skrivsvårigheter. Det omvända gäller även det. Man behöver inte vara dyslektiker för att ha svårt att läsa och skriva, det kan bero på utländsk bakgrund, sociala problem, kaotisk barndom, dålig skolgång och mycket annat (Halldestam, 2005 [www]).

Lundberg håller delvis med Elliott, det vill säga att läs- och skrivsvårigheter är en konstruktion. Dessutom ger han flera orsaksfaktorer för läs- och skrivsvårigheter, och på något sätt gör han en kategorisering av begreppet dyslexi. Dels menade han att läs- och skrivsvårigheter kan bero på utländsk bakgrund, sociala problem, kaotisk barndom, dålig skolgång. Dels menade han att läs- och skrivsvårigheter skulle kunna bero på biologiska faktorer, som enligt honom hade vissa typiska drag jämfört med andra läs- och skrivsvårigheter. Lundberg använde sig av alla de fyra förklaringar som presenterades i avsnittet Forskningsöversikt, det vill säga pedagogiska, psykologiska, sociologiska, medicinska/neurologiska förklaringar. Vidare i artikeln lades det fram professorernas syn kring dyslexidiagnos.

Enda anledningen till att folk vill ha en dyslexidiagnos är för att de därmed klassas som intellektuellt begåvade trots sina lässvårigheter (Halldestam, 2005 [www]).

Diagnostisering är en av de underlag inför åtgärder som har tillämpats, och som fortfarande används. Ovanstående citat var av Elliott. Han menade att elever med lässvårigheter skulle vara mindre begåvade och orsaken till att dyslexidiagnos tillämpas var enbart för att dessa elever skulle klassas som begåvade. Lundberg argumenterade mot detta synsätt och menade att Elliotts påstående inte hade bevisats. Elever kunde vara lässvaga på grund av ADHD eller utländsk bakgrund exempelvis och ändå vara begåvade, menade han. Det var just dessa oenigheter som var problemet, menade Elliott och lade fram sin åsikt kring detta på följande sätt:

Problemet är, anser han, att de brittiska forskarna har misslyckats med att komma överens om vad dyslexi är (Halldestam, 2005 [www]).

Oenigheter kring läs- och skrivsvårigheter ansåg professor Elliott var ett problem. Enligt Lundberg hade det i Storbritannien hävdats olika bakomliggande orsaker till dyslexi. En orsak ansågs vara fonologiska problem på grund av störningar i mellanhjärnan. En annan teori var att dyslexi orsakades av auditiva problem och en tredje talade om störningar i lillhjärnan. Däremot hade forskare i Sverige, enligt Lundberg, enats om dyslexi ur ett psykiatiskt perspektiv. De var överens om att dyslektiker behövde hjälp med avkodningen eftersom att de hade problem

med fonologin och ansåg att diagnostisering hjälpte till att få fram vad den lässvaga personen behövde för hjälp och stöd.

Idag, år 2007, diskuteras fortfarande frågan om orsak, framkomst och åtgärder av läs- och skrivsvårigheter. Forskaren Juha Kere, professor i molekylär genetik vid Karolinska institutet, ser på läs- och skrivsvårigheter ur ett psykiatriskt perspektiv och tror följande om läs- och skrivsvårigheter i framtiden:

Jag tror att man kan medicinera dyslexi om 15-20 år, säger forskaren Juha Kere (Kere, 2007 [www]).

Kere står helt och hållet för det psykiatriska synsättet och hävdade att han har hittat en femte gen som är inblandad när dyslexi uppstår. Personer som har förändringar i en eller flera av dyslexigenerna löper större risk att bli dyslektiker. Vidare menade Kere att en liten störning kan påverka förmågan att ta till sig information snabbt och automatiskt, som man gör när man läser. Dyslexi och genterapi står inte i proportion till varandra. Dyslexi är så pass lindrigt och genterapi är en så pass grov metod. Genterapi används när människor riskerar att dö för att det är fel på en enskild gen och den genen går att behandla. Kere tror inte att man kommer att kunna bota dyslexi i framtiden. Däremot tror han att det kommer att finnas medicin mot dyslexi framöver, vidare hävdar han:

Av neuropsykiatrisk forskning vet vi att man kan undvika många problem om man börjar träna tidigt. Då skulle barn som är i riskzonen kunna undvika att bli stämplade i skolan. Hjärnan är väldigt plastisk, du kan träna den. Även om du har en gendefekt kan du hjälpa till med träning (Kere, 2007 [www]).

Keres forskning syftade till att öka kunskapen om dyslexi, därför att människor inte ska behöva känna sig stämplade. Han hoppas också att genfynden leder till att dyslektiker kan diagnostiseras tidigare. Neuropsykiatrisk forskning har, enligt Kere visat att man kan undvika många problem om man börjar träna tidigt. Han menar att hjärnan är formbar och att man kan träna den. Träning kan hjälpa trots gendefekt.

6. Avslutande diskussion

Resultaten av min undersökning är på intet sätt kontroversiell, vilket heller inte var mitt syfte. Studien har däremot bidragit till en problematisering av fenomenet läs- och skrivsvårigheter. Antalet tidningar och artiklar var tillräckliga för att kunna presentera ett intresseväckande och spännande resultat som visar en rad olika formuleringar av läs- och skrivsvårigheter. Studien kan därmed bidra till en ökad uppmärksamhet och förståelse kring den komplexitet som frågor om läs- och skrivsvårigheter utgör.

Diskursteorier verkar inte användas i någon större omfattning i samband med frågor som rör läs- och skrivsvårigheter. Jag fann nämligen inga andra undersökningar av läs- och skrivsvårigheternas problematik som gjorts med hjälp av diskursanalys. Diskursanalysen har givit mig ett nytt perspektiv på ett historiskt skeende. Därför är min uppfattning också den att diskursteorin kan vara ett mycket användbart redskap i forskningen.

Synen på läs- och skrivsvårigheter har varit väldigt omtvistad. Vilka mönster framträder i texterna kring läs- och skrivsvårigheter?

Under början av 1900- talet förknippades intelligensen med läs- och skrivsvårigheter. Av denna anledning genomfördes flera intelligenstester på elever. Mot 1930- talet uppmärksammades det att elever kunde ha läs- och skrivsvårigheter trots att de visade ha en hög IQ. Samtidigt uppmärksammades andra orsaksfaktorer. En av dessa faktorer var exempelvis att eleven kom från en understimulerad miljö. De elever som inte kunde läsa och skriva hade helt enkelt läst och skrivit för lite. Deras föräldrar ansågs inte ha läst tillräckligt många sagoböcker för dem, skolundervisningen hade varit svag, eller så anklagades de själva för att vara ointresserade.

Mot 1950-60- talet ansågs det fortfarande att intelligens hade samband med svårigheter. Det hävdades att intellektuell utvecklingshämning var orsaken till läs- och skrivsvårigheter. Vägen inför åtgärd var under denna period specialundervisning. Elever som hade läs- och skrivsvårigheter skickades till läsklasser och kliniker.

Fram till 1970- talet ansågs det att svårigheterna var ett "elevproblem". Detta synsätt förändrades

under mitten av 1970- talet. Istället menades det att skolan var orsaken till elevernas svårigheter. Under denna period kom integration och segregation i centrum. Kategoriseringar av elevernas svårigheter ansågs bidra till segregation i skolorna. Mot slutet av 1970-talet avskaffades alla sådana anordningar, det vill säga alla former av specialklasser. Nu riktades målet mot ”en skola för alla” utan några kategoriseringar av elevers svårigheter. Beslut om avskaffandet av dessa anordningar togs trots flera kritiska röster av olika aktörer. En av de kritiska rösterna var Malmquists, som riktade fokus mot de pedagogiska undervisningsmetoderna och kritiserade det medicinska synsättet på läs- och skrivsvårigheter, då Malmquist ansåg att de pedagogiska undervisningsmetoderna hade en mer betydelsefull roll än orsaksfaktorerna.

Under 1980- och 1990- talet märks hur frågor som lyftes fram på 1970- talet åter igen diskuteras. Diskussioner om specialklasser kom åter i centrum. En del aktörer menade att specialklasser behövdes för att kunna åtgärda läs- och skrivsvårigheterna. Andra menade att det gick för stora summor pengar för sådana anordningar, det skulle istället satsas på de pedagogiska undervisningsmetoderna som erbjöds i klassen. ”Botemedlet” var en meningsfull undervisning för läs- och skrivsvårigheter.

Början av 1990- talet blev en vändpunkt. Under denna period blev dyslexi accepterat som ett handikapp i Sverige. Staten gjorde olika satsningar, dyslexikampanjen genomfördes och akademiska kurser om läs- och skrivsvårigheter startades. Trots att dyslexi i medicinsk bemärkelse blev accepterat i Sverige var flera forskare och andra aktörer inte överens om orsakerna och uppkomsten till läs- och skrivsvårigheter. Detta återspeglas mot mitten av 1990-talet då det synliggjordes i debatter om olika förklaringar till läs- och skrivsvårigheter. Frågor och olika ämnesområden som diskuterats under 1900- talet tas upp återigen.

Psykosociala och psykomedicinska synsättet på läs- och skrivsvårigheter växte samtidigt fram under 1900-talet. Fram till idag har orsaker, uppkomst och åtgärder diskuterats ur olika perspektiv. Idag pågår forskning kring orsak och uppkomst till läs- och skrivsvårigheter, dock är dessa riktade åt olika håll. En inriktning är åt det psykomedicinska där denna utgår från biologiska förklaringar till läs- och skrivsvårigheter. En annan inriktning är åt det psykosociala där orsaksfaktorer ses ha underordnad roll, och där fokus istället riktas mot de pedagogiska insatserna. Idag pekar den aktuella debatten inte enbart på oenigheter om läs- och

skrivsvårigheter, utan även på hur utbildningssystemet bör organiseras.

Vad en diskursanalys framförallt kan bidra med är att problematisera fenomen som vi tar för givna. Det handlar, med språket i fokus, om vem som har makt och tolkningsföreträde. I denna undersökning har det genom diskursanalys visats hur läs- och skrivsvårigheter över tid har tolkats på olika sätt. Med diskursanalys blir det uppenbart att uttalanden som följer olika mönster aldrig går att fixera.

7. Referenslista

Ahlberg Anna (2001). *Lärande och delaktighet*. Lund: Studentlitteratur

Brattlind Elly, *Lärartidningen/svensk skoltidning*, Låt oss få behålla klinikerna, (1975), nummer 1-2, årgång 9, 13 januari, sida 10

Duregård Lannvik, Maria, *Lärarnas tidning*, Tidig träning om dyslektiker ska hänga med, (2002), nummer 13, sida 13- 14

Edlund Ulf, *Lärarnas tidning*, Litet samband mellan dyslexi och kriminalitet, (2001), nummer 15, sida 5

Ericson Britta, [red]. *Utredning av läs- och skrivsvårigheter*. Frisk, Max, (2001), *Läs- och skrivsvårigheter samt dyslexi*. Lund: Studentlitteratur AB

Folkskollärarnas tidning, Hjälpundervisningen (1936), årgång 17, nummer 50, 9 december, sida 10

Folkskollärarnas tidning, Barnkliniker vid en medicinsk rådgivningsbyrå (1950), årgång 31, nummer 9, 4 mars, sida 11

Folkskollärarnas tidning, Några rättstavningsproblem (1950), årgång 31, nummer 20, 20 maj, sida 4-6

Forsell Johan, *Folkskollärarnas tidning*, Den första läsundervisningens teknik (1932), årgång 13, nummer 32, 10 augusti, sida 4-6

Forsell Johan, *Folkskollärarnas tidning*, Individuell undervisning (1932), årgång 13, nummer 43, 26 oktober, sida 1001

Halldestam Marie, (2005), 6 september. <http://www.skolvarlden.se/Article.jsp?article=226>
Tillgänglig : Torsdag 22 november 2007

Høyien Torleiv & Lundberg Ingvar, (1999). *Dyslexi. Från teori till praktik..* Stockholm: Natur och Kultur

Johansson Bo, & [red] Svedner PeOlov, (1934). *Examensarbetet i lärutbildningen: undersökningsmetoder och språklig utformning.* Förlag: Kunskapsföretaget AB. Utgivningsår: 2006.

Judith Lind, [red] Sandin Bengt & Nelson Zetterqvist Karin (2006) *Normalitetens förhandling och förvandling - en antologi om barn och föräldraskap.* Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposion

Jørgensen Winther Marianne & Louise Phillips (2000) *Diskursanalys som teori och metod.* Lund: studentlitteratur

Källtén Uno, *Lärarnas tidning*, Från 60- talets obs-klasser till "Läskunnighetens år", (2001), nummer 4, sida 51

Lärartidningen/svensk skoltidning, Teoretisk begåvad eller praktisk lagd? (1960), årgång 4, nummer 14, 9 april, sida 3

Lärartidningen/svensk skoltidning, Också tysta elever behöver hjälp (1965), nummer 47, 20 november, sida 3

Lärartidningen/svensk skoltidning, Ur länskolnämndernas rapporter/om specialundervisning (1965), årgång 9, nummer 31-32, 7 augusti, sida 7

Lärartidningen/svensk skoltidning, Psykologförbundet och "strömningarna" (1965) nummer 49, 4 december, sida 29-30

Lärartidningen/svensk skoltidning, Nej till SIA, Ja till många delförslag- brev (1975), nummer 1-2, 13 januari, sida 10

Lärartidningen/svensk skoltidning, Undersökning om f d specialklasselever: Deras sociala situationer är skrämmande (1975), årgång 9, nummer 5, 27 januari, sida 22-23

Lärartidningen/svensk skoltidning, SIA ställer för stora krav på elever med svårigheter (1975) årgång 9, nummer 5, 27 januari, sida 30-33

Lärartidningen/svensk skoltidning, Specialpedagogisk- javisst, men i organiserade former! (1975), årgång 9, nummer 5, 27 januari, sida 34

Lärartidningen/svensk skoltidning, En helt och hållet lyckas åtgärd (1975) årgång 9, nummer 12, 17 mars, sida 10

Lärartidningen/svensk skoltidning, Tidig träning bra för barn med inlärnings svårigheter (1975), årgång 9, nummer 31-32, 28 juli, sida 16

Lärartidningen/svensk skoltidning, Ska läsningen vara uppåt väggarna? (1975), årgång 9, nummer 45, 3 november, sida 26-27

Lärartidningen/svensk skoltidning, Varför är det så tyst om specialundervisning? (1985) nummer 1, 10 januari, sida 24

Lärartidningen/svensk skoltidning, Varför försvann specialklasserna? (1985), nummer 15, 9 maj, sida 21

Lärartidningen/svensk skoltidning, Därför försvann specialklasserna (1985) nummer 19, 27 juni, sida 23,

Lärartidningen/svensk skoltidning, Stå på huvudet - hjälp för läs- och skrivsvaga?(1985) nummer 25, 26 september, sida 22

Lärartidningen/svensk skoltidning, Visst läser vi med hjärnan (1985), nummer 30, 7 november sida 30-31

Lärarnas tidning, Undersökningen i Stockholm: Nedsörningarna slår hårdast mot elever med svårigheter (1992) nummer 30, 189 november, sida 6

Lärarnas tidning, Lärarna måste ta upp kampen för de svaga eleverna (1992) nummer 14, 30 april, sida 21

Lärarnas tidning, Sveket mot dyslektikerna (1995) nummer 2, 19 januari, sida 23

Lärarnas tidning, Meningsfull läsning "botar" dyslexi (1995), nummer 3, 26 januari, sida 27

Lärarnas tidning, Vad specialläraren gör (1995), nummer 3, 26 januari, sida 29

Lärarnas tidning, Bred insats hjälper dyslektiker i Skåne (1995), nummer 7, 9 mars, sida 16

Lärarnas tidning Bra självförtroende hjälper dyslektiker (1995) nummer 17, 17 augusti, sida 25

Lärarnas tidning, Läs- och skrivsvårigheter (1995), nummer 20, 14 september, sida 2

Lärarnas tidning, Dyslexi är ett handikapp! (1995), nummer 24, 19 oktober, sida 28

Magne Olof, *Folkskollärarnas tidning*, Läsundervisningen i amerikanska skolor (1950), årgång 31, nummer 14-15, 8 april, sida 11

Thylén Gunnar, *Folkskollärarnas tidning*, Intelligensundersökning och skolprestation (1930), årgång 1, nummer 37, 10 september, sida 834- 835

Utbildningsdepartementet (1994) Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet. Stockholm: Skolverket/Fritez

Wermeling Erika, 2007, 28 februari. <http://www.skolvarlden.se/Article.jsp?article=1629>

Tillgänglig : Torsdag 22 november 2007